

**NZIPỤTA ISIAGWA ỤMỤ NWAANYỊ N’EJJE ỤMỤ
NWOKE DERE NDỊ A HOỌRỌ**

Nonyelum Mụọghalụ

Ngalaba Amụmamụ Igbo, Afrika na Eshia

Mahadum Nnamdi Azikiwe, Oka

08064444837

nonyemobi06@yahoo.com

Ụmị edemede

Edemede a hibere isi n’ileba anya n’ejije ndị ụmụ nwoke dere ma chọpụta etu e siri zipụta isiagwa ụmụ nwaanyị n’ejije ndị ahụ. O teela aka ụmụ nwaanyị jiri nọrọ na mmekpa ahụ n’hi ụdị mmegbu dị iche iche ha na-agabiga n’ime ya n’ala Afrika site n’oge gboo were rutekwa n’oge ugbo a. Ihe butere mmegbu ndị a bụ maka na ufọdu ụmụ nwoke aghọtaghị uru ụmụ nwaanyị bara na ndụ ndị mmadụ n’ụwa. E nwere ikpa oke na mmegbu n’etiti ụmụ nwoke na ụmụ nwaanyị nke ebumnobi ya bụ ime ka e weda ọnọdu ụmụ nwaanyị ala, ọkachasi ụmụ nwaanyị ndị Igbo. O bụ ụmụ nwoke iweda ọnọdu ụmụ nwaanyị ala nke sitere n’udị omenala ndị Igbo dị iche iche nakwa ụdị ọnọdu ibụ isi e nyere ụmụ nwoke na-eweta mmegbu na ikpa oke n’etiti ụmụ nwoke na ụmụ nwaanyị. O bụ nke a mere ụmụ nwaanyị jiri hibe otu a kporo “Feminism” n’asụsụ Bekee nke ha sitere na ya were na-ekwu hoohaa na ha anabataghị akpamoke n’etiti ụmụ nwoke na ụmụ nwaanyị nakwa otụtụ mmegbu na-esote ya. O bụ nke a kpalitere mmụọ nwanchọcha ime nchọcha a jiri chọpụta etu akpamoke n’etiti ụmụ nwoke na ụmụ nwaanyị nakwa anabataghị uru ụmụ nwaanyị bara si apụta n’agumagu Igbo a rọrọ arọ ụmụ nwoke dere. A ga-achọpụta nke a site n’imata etu ụmụ nwoke siri zipụta isiagwa ụmụ nwaanyị n’ejije ha. Nke a ga-eme ka a mata ma ụmụ nwoke ha na-eweda ọnọdu

umụ nwaanyị ala n'ejije ha. Iji mee nchọcha a nke ọma e webatara ụdịdị nchọcha sọvee. Nwanchọcha gụrụ akwụkwọ ejije atọ ndị a hōrōrō bụ *Nwata Rie Awọ, Obidiya* na *Okwe Agbaala* nke ọma. Tinyere nke a, a gukwara akwụkwọ ndị ọzọ maka nchọcha a iji chọputawanye ihe dī mkpa banyere nchọcha a, ma tinye ha n'edemede a. Atụtụ e webatara bụ nke ndị Bekee kpōrō “Womanism” nke Alice Walker. Atụtụ a dabara na nchọcha a n'ihī na ihe ọ na-akwadosi ike bụ etu mmadụ na ibe ya, ma nwoke ma nwaanyị ga-esi biri n'udo n'enweghī nsogbu ọbụla n'agbanyeghī omenala ndị nakwa agbūrū onye si. Nke a pụtara na atụtụ a na-achō iwepū akpamoke; ma mee ka mmadū niile būrū otu n'enweghī onye ka ibe ya. Na nchọcha a, a chọputara na umụ nwoke ndị odee a hōrōrō akwụkwō ha gbadochara ụkwū n'ihe na-eme n'ụwa wee dee ejije ha. A chọputakwara na ha na-esite n'ihe ndị ahū mee ka ọnōdū umụ nwaanyị dī ala. Ha na-eziputa umụ nwaanyị n'uzō ọ ga-adī ka ha abaghī uru na ndū a. Ndị odee atọ a ziputachara umụ nwaanyị isiagwa ha n'udī na ha nō n'okpuru nwoke; n'udī na e wedara ha ala. Olile anya bụ na ọrū a ga-enye aka gbochie nkewa a na-enwe n'etiti umụ nwoke na umụ nwaanyị nakwa nsogbu ndī sī na ya aputa. Ọrū a baara mmadū niile uru ọkachasi umụ akwụkwō na-eme nchọcha metụtara isiokwu nchọcha a.

Mkpolite

Ọtūtū umụ nwoke ndī isiojii ọkachasi ndī Najjiria achọputaghī uru umụ nwaanyị bara n'ichekwa ndī Igbo nakwa Najjiria. Ọ bụ nke a mere na ọtūtū ndī odee umụ nwoke sitere n'agumagu ndī ha derela na mbū wedaa ọnōdū umụ nwaanyị ala. Ha ahūtaghī uru umụ nwaanyị bara. Ihe kpatara nke a bụ ụdī omenala ndī Igbo dī iche iche ndī nabatara mmegbu nakwa ụdī amuma nwoke ibū isi nke ndī isiojii, ọkachasi ndī Igbo hibere. Ha esitela n'otūtū ụzō dī iche iche gosiputa umụ nwaanyị n'uzō adighī mma iji ziputa

ha dị ka ndị nọ n'okpuru ụmụ nwoke. Ha siteziri n'uzọ dị etu a na-akwalite akpamoke n'etiti ụmụ nwoke na ụmụ nwaanyị. Ebe ha na-elekwasikarị anya oge ọbụla dị ka Nwapa (2007:528) siri kowaa bụ n'ụmụ omume ụfọdụ adighị mma a na-ahụta na ndụ ụmụ nwaanyị dị ka oke ọchịchọ; mmadu ịchọ ka ya nwechaa ihe niile dị n'ụwa, oke ekwurekwu dg. Kaosila dị, ihe butere ihe ndị a niile bụ ụdị omenala e nwegara nakwa ọnọdụ nwoke ibu isi ndị isiojii ọkachasi ndị Igbo. N'obodo ọbụla a na-akwanyere ụmụ nwoke ugwu pụrụ iche, a na-ahuta ụmụ nwaanyị dị ka ndị nọ n'okpuru ụmụ nwoke. Ọnọdụ dị etu a na-eme ka e nwee ọrụ ndị e mebeere ụmụ nwaanyị . Nke a na-aga n'ihu na-ebute akpamoke n'etiti ụmụ nwoke na ụmụ nwaanyị n'ezinaulọ nakwa n'obodo.

Ọ bụ site n'agumagu nka ka e si eziputa omenala ndị. Nke a putara na ọ bụ site n'agumagu ka omenala obodo si agbasa site n'ogbo fere n'ogbo ọzọ. Ya mere na etu ọbụla ndị odee ụmụ nwoke si eziputa isiagwa ụmụ nwaanyị n'edemede ọrụ nka ha, bụ omenala nakwa amụma nwoke ibu isi nke ndị isiojii ọkachasi nke ndị Igbo ka ha na-eziputa. Ọnọdụ ụmụ nwaanyị nọ na ya adighị mma nke mere na ha anaghị enwe ohere eme ihe ndị ha nwere ike ime site n'ónatarachi ha. Ọ bụ nke a mere ụmụ nwaanyị jiri site n'uzọ dị iche iche na-egosiputa enweghi afọ ojuju n'ónọdụ ha nọ na ya nke sitere n'omenala mmegbu na amụma nwoke ibu isi nakwa ndị a na-akwanyere ugwu. Ọ bụ nke a mere e jiri hibe atụtụ "Feminizm" nke ụmụ nwaanyị sitere na ya were na-ebu agha na-emegide mmegbu a na-emegbu ha tinyere ọnọdụ ha a na-eweda ala n'uzọ dị iche iche. E kwesiri ighọta ndọkọrịta na e nweghi afọ ojuju a ụmụ nwaanyị na-egosi n'ihu na ha adighị enwe ohere igwa gọmentị ihe ha chọrọ tinyekwara na a naghi

enye ha ohere ka ha sonye n'ebe o putara ihe n'ihe gbasara imebe iwu na atumatu e ji achikwa obodo n'ihu akpamoke di n'etiti umu nwoke na umu nwaanyi.

Di ka Omonubi-McDonnell (2003:4) siri kowaa, akpamoke di n'etiti umu nwoke na umu nwaanyi mere na umu nwaanyi adighi ike n'ihe gbasara aku na uba nakwa n'ochichi. O gara n'ihu choputa na a dighi ike n'aka nke ya na-egbochi mmepe di ka o siri metuta ochichi, aku na uba nakwa mmekorita mmadu na ibe ya. O kwukwara na ihe ndi na-echere umu nwaanyi Naijiria aka mgba bu onodu aku na uba, udi onodu ibu isi e nyere umu nwoke nakwa omenala di iche iche gbadoro ukwu n'imegbu umu nwaanyi. O bu onodu mweda ala umu nwaanyi a nke sitere n'udi omenala na mmekorita mmadu na ibe ya, ochichi na aku na uba mere na umu nwaanyi no n'ogo di ala n'ihe gbasara ochichi na aku na uba nke Naijiria. O doro onye obula anya na onodu umu nwaanyi no na ya amasighi ha.

O bu ya mere na Lucas (2009:13) n'Utoh-Ezeajugh (2013:2) kwuru na oge eruola mgbe a ga-emebi ochie echiche na nghota ndi ahụ adighi mma, ma weta ndi ozo di mma, bu ndi dabeere n'odimma mmadu niile nakwa n'ikpe nkwumoto were dochie anya ha. O buru na nke a kwere mee site n'ide ya ede di ka oru nka, o bu naani oge ka o ga-ewe o bido mewe na ndu ndi mmadu n'upa a.

N'echiche otutu ndi Naijiria, nsogbu ndi kacha njo Naijiria nwere ndi na-emegide idi n'otu, oganihu na mmepe ya bu ikpaoke agburu onye si, iri aka azu na ime mpu na nsogbu ekpemekpe. O bu naani mmadu ole na ole maara na mmebu

na mkpagbu ụmụ nwaanyi so n'isi ihe bu nsogbu Naijiria nwere nke na-egbochi oganihu na mmepe ya. O bu nke a mere na nchocha a nke isiokwu ya bu 'Nziputa isiagwa umu nwaanyi n'ejije umu nwoke dere ndi a hoooro' jiri di oke mkpa n'oge a iji choputa na o nwere etu ndi odee umu nwoke si eziputa umu nwaanyi adabaghi adaba; nke nwere ike imegide oganihu na mmepe obodo a bu Naijiria.

Nkwa Omenala di ka O Siri Metuta Nchocha a

Omenala bu uzọ ndi mmadu si ebi ndu ha nke na-esite n'aka otu ogbo fere n'aka ogbo ozọ. Otu ihe so n'ihe ndi di mkpa e jiri mara omenala bu na o na-adiri na-aga. O bu nke a mere na ndi isiojii, nke ndi Igbo so n'ime ya sitere n'ihe ndi di n'omenala ha gaa n'ihu were ha na-adi ndu ha si n'otu ogbo gaa n'ogbo ozọ.

Calhoun na ndi otu ya (1998:52) hutara omenala di ka ihe a mutara amuta banyere usoro e si eme ihe nke dabara adaba; ihe ndi mmadu weere di ka ihe di mkpa, di ka amamihe, ihe ndi sitere n'oru aka, asusu na ihe ndi e ji eziputa ihe di iche iche ndi a na-egosiputa n'etiti ndi mmadu na-ebi otu udi ndu. Ha kwara na omenala gunyere nkwenye ndi banyere ihe ndi di mkpa na ndu mmadu.

Obi (2016:65) kwara omenala di ka ihe ndi mmadu na-eweputa ma were ya na-adi ndu ha. O gara n'ihu kwara na e nwekwara ike isi na o bu ihe ndi mmadu ghotara ma kwekorita na ha ndi ha ji achikota ihe ha na-eme. O kwuru na site n'iweputa ihe e were di ka omenala na itinye ha n'oru site n'iji ha ebi ndu kwa ubochi ndi mmadu na-aga n'ihu na-enwe mmekorita na nghota ha nwere banyere uwa. Sitezie

na nke a, a na-enwe ohere maka idozighari omenala di iche iche ka ha daba n'ihe ndi di mkpa mmadu imata ndi dabara n'oge a no n'ime ya. N'ih i nke a, omenala anaghi akwuru otu ebe; kama o na-anabata mgbanwe. O bu nke a mee Asigbo (2012:65) jiri kowaa na o bu n'ih i ichoputa uru omenala bara na mmepe na oganihu obodo mere otu mba uwa bu "United Nations" jiri hibe otu di ka UNESCO. Ha hibere otu a ka o na-ahu maka ihe gbasara omenala nke ga-enye aka na mmepe na oganihu obodo nke ga-eme ka e nwee udo na nghota zuru oke n'etiti ndi mmadu nakwa n'etiti obodo na ibe ya.

Nkwanye ndi Naijiria banyere omenala di ka o di n'Enem (1990:72) nke dabakwaa na nkowa Asigbo (2012:55) huru omenala di ka uzọ niile ndi mmadu weputara ha si ebi ndu ha n'igba mbọ ka ha nwee ike gboo mkpa ndi na-aputa di ka ndi mmadu na-ebi ndu na gburugburu ha nke na-eme ka e nwee ezi mmekorita, ochichi na aku na uba di mma na idebe ezi usoro ekpemekpe site na nke a e nwee ndiche n'etiti ndi mmadu na ndi agbataobi ha di iche iche.

Dika o siri metuta isiokwu nchocha a, site n'oge gboo, otutu omenala ndi isiojii, okachasi ndi Igbo na-emegide umu nwaanyi site n'iweda ha ala, mee ka onu ghara iru ha n'okwu ma n'ezinaulo ma n'obodo. Omenala ndi Igbo nabatara umu nwoke ibu isi ma n'ezinaulo ma n'obodo nke putara na a ga na-akwanyere ha ugwu puru iche. Nke a mere ka onodu umu nwoke di elu.

O bu site n'onodu di etu a nke omenala Igbo nabatara mere ndi odee agumagu oru nka Igbo ji eziputa isiagwa, umu

nwaanyi ha n'ọnọdu iweda ha ala n'ihhi na o bu ihe di n'omenala ndi ka ndi odee na-egosiputa n'agumagu. Nke a putara na o bu ihe di n'omenala ndi Igbo ka ndi odee dere akwukwo ejije atọ ndi a hōrō maka nchōcha a ziputara n'orū nka ha.

Atụtụ “Womanism”

E webatara atụtụ “Womanism” na nchōcha a nke Alice Walker weputara n'afọ 1983. Walker buuru ụzọ tinye ya n'orū ya o kpōrō *In Search of Our Mother's Gaden: Womanist Prose*. Atụtụ “Womanism” n'udidi ya, na-akwado nnwere onwe n'aka akpamoke ndi ocha na ndi ojii, nakwa nke ogoogo mmadu nọ na ya. “Womanism” kwenyere na mkparitauka na inwe nkwekorita n'echiche ndi mmadu di iche iche. Ihe ndi a niile bucha ihe di nnukwu mkpa n'inweta ezi mmekorita mmadu na ibe ya, ikpe nkwooto na ochichi di mma nke ga-eweta idi n'otu ma n'ezinaulo, n'ulo oru ma n'obodo. Ndi otu “Womanism” na-achọ odimma ma umu nwoke ma umu nwaanyi. Ha choro uwa ebe umu nwoke na umu nwaanyi ga-ebikosi onu n'agbanyeghi na omenala ha di iche iche. Nke a putara na atutu “Womanism” nyeziri umu nwaanyi ndi isiojii, okachasi ndi Igbo ohere ibu agha megide akpamoke di n'etiti umu nwoke na umu nwaanyi na onodu mweda ala na-esote ya n'abughi umu nwoke kpomkwem. N'ezie, nke a bara ezigbo uru n'ihhi na o ga-eme ka mmadu ghara ighotahie ibe ya. Kama a ga-achoputa na ihe umu nwaanyi na-ebusozi agha bu ihe ndi ahụ di n'omenala ha nke na-emegeide ha iji weta mgbanwe di mkpa.

Nkwasị Ejije ndi A Hōrō

Ejije atọ ndi a hōrō maka nchōcha a bu :

Nwata Rie Awọ (1980), nke G.O Onyekaonwu
Obidiya (1983), nke E. Akoma
Okwe Agbaala (1991), nke I.U. Nwadike

Nkọwasi *Nwata Rie Awọ*

Ejije nke mbu, *Nwata Rie Awọ* (1980) nke Onyekaonwu bu ejije katoro akparamagwa umu nwoke na umu nwaanyi ndi enweghi ike irube isi nye usoro ndi Igbo n'alum di na nwunye. N'ejije a, mgbe Aworo bu okamgba meriri Akatosi na mgba, Obioma bidoro ozigbo hu Aworo n'anya maka mmeri ahụ o meriri nke na Obioma amakwaghi onwe ya, nke mere na o gbakwuuru Aworo ma binyere ya be ha. Obioma hapuru Anene bu nwoke chorọ ilu ya. O bu eziokwu na Aworo ahughi Obioma n'anya mana nne na nna Aworo kwakanyere ya ka o luo ya.

E mechaara Obioma di ime muo nwa nwaanyi. Mana Aworo kporo Obioma asi. Aworo weere uzọ aghugho mee ka Obioma na nwa ya si be ha puo. Tinyere nke a, Aworo mere ka ndi nto mmadu toro Obioma na nwa ya. Ha mechaara refuo ha n'aka ndi na-atu mgbere ohu.

Ka afo iri na ise gachara, Aworo chorọ ilu nwaanyi ozo, ma n'amaghi ama o luru nwa ya bu Odinche fu, onye o rere ere n'aka ndi ji ya gbara ohu. Ha biri afo ise mana Odinche fu amughi nwa, kama o no n'oria mgbe obula. Nsogbu ndi a mere ka Aworo jee be dibia afa iji mata ihe butere nsogbu ndi ahụ. Dibia afa ahụ gwara Aworo na tupu ha emee ihe obula na o ga-eje chota nwunye ya ochie bu Obioma onye o rewere ndi ji ya gbara ohu ma kpoghachite ya. Dibia ahụ gwara Aworo ebe o ga-achota ya nakwa ihe o ga-eme wee nwee ike

ịchọta ya. Ọ gwakwara Awọrọ na o mechaa ihe niile ya gwara ya mee na ọtụtụ ihe ọma ga-ewetara ya na ezinaụlọ ya ọnu ga-eme. Kaosiladi, dibjia ahụ gwakwara Awọrọ na ọ ga-enwekwa ihe mwute ga-esotenu.

Dika nwa dibjia kwuru, mgbe Obioma lotara, ọtụtụ ihe ọma malitere mebere Awọrọ na ndị be ya. N'ihii ihe obi anuri ndi ahụ na-emere Awọrọ, ọ kporo ogbakọ oriri na ọnuhu iji gosiputa obi anuri. Mgbe ha nozi na-enwere ọnu di ka emume na-aga n'ihu, Obioma na Odinchefu chọputara na ha bu nne na nwa, ma burukwa nwunye di n'otu aka ahụ. Mgbe nke a mere nne na nwa bidoro bewe akwa. Akwa ha na-ebe mere ka igwe mmadu bjara ogbakọ chọputa ihe na-eme. Ha katoro ya ma kwuo na ọ bu aru. N'ihii nke a, ndi niile bjara ogbakọ pusisiri. Nke a mere ka emume oriri na ọnuhu ahụ kwusi n'ike. Awọrọ no na mgbagwojuanya. Ọ makwaghi ihe ọ ga-eme. Nke a mere ka o were mma gbuo onwe ya. Ihe a mere na akuko ejije Igbo a bu ihe ido aka na nti nye ndi niile na-ebi ndu nzuzu ka ha mata na nzuzu na-eweta ihere na onwu ike.

Nkwasị ejije Onyekawu (1980) kporo *Nwata Rie Awọ* gosiri na e ziputara Obioma bu isiagwa nwaanyi n'ejije a n'onodu mweda ala. E ziputara Obioma di ka onye no na mmekpa ahụ n'ihii agbasoghi usoro omenala ndi Igbo di ka o si metuta ilu di na nwunye. Ejije a gosiri na Obioma bukororo ihe ya gbakwuru Awọrọ bu nwoke egosighi na ya nwere mmasi n'ilu ya. Nke a agbasoghi omenala na nkwenye ndi Igbo.

Na mbu, e ziputara Obioma di ka nwata nwaanyi a zughu nke ọma. A hutara Obioma di ka nwata nwaanyi anaghi asopuru

nne na nna ya; onye ihe enweghi isi na-eme ka o maa n'onye. E ziputara na o bu naani maka na Aworo meriri na mgba mere o jiri bukoru ihe ya gbakwuru ya ma hapu Anene bu nwoke na-abia ilu ya. E ziputara Obioma di ka onye ledara omenala Igbo anya di ka o siri metuta alumdị na nwunye. E gosiputara nke a n'Onyekaonwu (1980:33-34) mgbe ya na oyi ya nwaanyi bu Ekemma na-akparita uka. Obioma kwuru si;

Obioma...Ekemma, o putara na mu amaghi ihe kwesiri m? Ka m gwa gi, ka mgbe m jiri huchaa ike Aworo kpara unyaahu amakwaghi m ebe m no. O bu Aworo kwesiri ilu m. Obi m na-achosi ya ike. Obi na-atuwa m ma m cheta Anene tumadi n'ije o na-akwado ibia be anyi taa. Agaghi m adi ndu luo Anene – Nwa okuko, nwa uchicha, nwa mbe, n'ebe Aworo no. Tufia! ngworo mmadu agaghi alu m. O bu Aworo ga-alu m (ya ewedata olu ala) Aga m agbalakwu ya n'abali taa, ya ka m siri ka m bia gwa gi.

Nkebite edemede a gosiri na e ziputara Obioma di ka onye anaghi akwanyere onwe ya ugu. E ziputara ya di ka onye anaghi asopuru nne na nna ya. Obioma achoghi ima na obi agaghi adi nne na nna ya mma na o gbalaa be Aworo. Onyekaonwu gosiputara Obioma n'ejije a di ka onye na-ewetara ndi muru ya na umu nwaanyi niile ihe ihere na nleda anya. O naghi asopuru omenala. Nke a mere na o hapuru Anene choru ilu ya ma gbakwuru Aworo. Udi akparamagwa a adabaghi n'usoro omenala ndi Igbo n'ihia na nwaanyi ekwesighi igbakwuru nwoke emeghi ego maobu buo mmanya n'isi ya.

Odee gosiputara Obioma di ka onye juru otutu umu nwoke ndi bjara ilu ya di ka nne Obioma kwuru na nkebite edemede a;

Nne Obioma... Obioma i siri gini? I kwetachaa na mbu ugbu a, igbawa oso. O bu ka i jukwa Anene ka i siri ju ndi ozo? I na-awara? Nwa efurefu di ka gi (ihu 35)

Di ka e gosiri na nkebite edemede di n'elu ebe a, Obioma ajula otutu umu nwoke bjara ilu ya ma gbaso Aworo egosighi na ya nwere mmasi ilu ya. Naani ihe o jiri gbakwuru Aworo bu na o meriri na mgba. E ziputakwara Obioma di ka nwaanyi na-agwo ogwu iji megide di ya. Ihe ndi a niile na-arutu aka na umu nwoke na-eziputa umu nwaanyi n'uzo iweda ha ala n'agumagu Igbo.

Nkwasi *Obidiya*

Obidiya (1973) nke Akoma dere bu ejije Igbo o siri na ya gosiputa nsogbu oke ochicho na izo ala na-ama ndi Igbo aka n'ihu. N'ejije a, e nwere nsogbu izo ala digoro ogologo oge n'etiti Oriaku na Onuma. Oriaku bu ogaranya nke mere na o choro ka o chakpo Onuma anya n'ihu na Onuma bu nwa Okorobia nke a maara na o na-eriju afo. Ala ha na-azọ bu nke Onuma. O bu ya mere na o juru na Oriaku agaghi anapu ya ala ya. Ha wegara okwu ala ahụ n'ulo ikpe. Obidiya, bu nwunye Onuma kwadoro na Oriaku agaghi ewere ala ha. Ka e mechara, Onuma meriri n'ikpe ala ahụ.

Ejije a gosikwara na Obidiya nwere nsogbu amutaghi nwa; nke na-eme ka o noro na mwute oge obula. Onuma bu di ya na-akasi ya obi oge obula, na-echetara ya na nwa si n'aka

Chukwu. Onuma gwara nwunye ya bu Obidiya na ya ewerela nsogbu ha tinye n'aka Chineke.

Maka na Onuma meriri n'ikpe ala ahụ, Oriaku na-achọ ụzọ o ga-esi gbu Onuma iji gosi onye okaikpe na o nwere ụlọ ikpe ka nke ha. Nke a mere na Oriaku gobiri ndi ogbu mmadu ka ha gbuo Onuma n'ubochi ahia Eke mgbe nwunye ya jebere ahia. Mgbe Obidiya lotara ahia, o choputara na e gbuola Onuma bu di ya. O kwara ariri ma ruo ujụ di ya. Obidiya jere kororo eze ha bu "Onye Nwe Ala" ihe mere di ya. O gwara ya na ya ga-ekpochapu ndi niile gburu di ya bu Onuma. Eze gwara ya ka o hapu ibo obo, ka Chukwu booro ya ma Obidiya ekweghi.

Obidiya jere hu dibia bu Akalaka, onye kowaara ya na o bu maka ala ha na-azo ka e jiri gbuo di ya. O gobiri nwa dibia a ka o hu na e kpochapuru ezinaulo Oriaku bu onye gobiri ndi gburu di ya. Oriaku na umu ya bido na-anwu n'otu n'otu. Nwanne nwoke Oriaku bu Ugwumba na ohu ya nwoke bu Gogo jere juo ase ihe butere onwu Oriaku na umu ya. Site n'igba afa, a gwara ha na Oriaku tinyere aka n'ihe ojoo di iche iche. Mana nke kacha njo bu na o gobiri ndi gburu Onuma. Tinyere nke a, o nwere otu ndi na-ejere ya ohi ma na-egbukwara ya ndi mmadu. N'ihia nke a, ndi obodo kwekoritara na a gaghị eri ozu Oriaku n'ulo kama na a ga-ebuga ya n'ajo ohia lie ya ebe ahụ maka na ihe ojoo onye metara na-eso ya mgbe o nwuru.

Nkwasị akuko di n'ejije *Obidiya* (1983) nke Akoma gosiri na e ziputara Obidiya bu isiagwa n'uzo adighi mma. E ziputara ya ka nwaanyi enweghi nwa nke na-eme ya ka o na-

enwe ahụ mgbakasi na obi iwe oge oḅula. N'ala ndi isi ojii n'oge gboo, a na-ewe nwaanyi amutaghi nwa ka onye enweghi ike iru isi ihe o bjara ime n'ezinaulo. O bu nke a mere Obidiya ji enwe mwute oge oḅula.

Ozokwa, Akoma ziputakwara Obidiya dika nwaanyi adighi ekwe ekwe. Mgbe eze nwe obodo gwara Obidiya ka o hapu ibo obo megide ndi gburu di ya bu Onuma o kweghi na ya bu ndumodu. Kama o kwuru na ya ga-akpochapu ezinaulo Oriaku ma kwuru n'ihe o kwuru dika e gosiputara na nkebite edemede a:

Eze Nwe Ala ...Nke mere eme emechaala. Uzọ ahụ i choro iga anaghi aba uru. Onye ihu di na njo ahia onye azu dikwa na njo ahia. Ghara. Ghara, iwe. Dede iwe di egwu.

Obidiya... Agaghi m ekwe. Ya buru mmehie, ka anyi mee ya otu mgbe. Ubochi ikpe, anyi niile aputa ikpe n'ihu Chineke zaa ajuju. Ya buru mkporo ka a tua anyi niile otu mgbe(ihu 34-35).

Site n'ihe ndi a niile odee gosiputara, a ga-achoputa na odee ejije a ziputara Obidiya n'uzo wedara ya ala. O dikwa mkpa ikwu na e ziputara Obidiya n'ejije a dika nwaanyi na-eje be dibia afa agwo ogwu. Nke a gosiri na e ziputara ya di ka nwaanyi amaghi Chineke nke kwenyere na o bu Agbara bu chi ya ga-aruru ya ogu .

Nkwasi Okwe Agbaala

Okwe Agbaala nke Nwadike (1991) bu ejije ikpe nke kochara ime mpu na ibi ajo ndu digasi n'ulo akwukwo okachasi n'ulo akwukwo ndi di elu. N'ejije a, mahadum

Obinọzara nọchitere mahadum ndị e nwegara n’ala anyị taa. Na mahadum a, e nwere ụmụ akwụkwọ na ndị nkuzi dị ka ọ dị na ndị anyị nwegara ugbo a. Chinyere bụ nwa akwụkwọ nwaanyị n’ejije a nọchitere anya ụmụ akwụkwọ ndị nwaanyị na-eje na mahadum na-ala oge n’iyi. N’aka nke ọzọ, Ozuruigbo bụ nwa akwụkwọ nwoke nọchitere anya ụmụ okorobia na-aga n’ụlọ akwụkwọ na-esoghari ụmụ nwaanyị kama igbado anya n’akwụkwọ ha b́jara igụ. Dkt. Emezina nọchitere anya ndị nkuzi mahadum ekwesighi ibụ ndị nkuzi na mahadum anyị ugbo a.

N’ejije a, Ozuruigbo na Chinyere bụ ụmụ akwụkwọ Dkt. Emezina. Ozuruigbo na Chinyere na-adị mma nke mere na mgbe ufodu Ozuruigbo agaa n’ụlọ Chinyere. Chinyere jere ihu Dkt. Emezina bụ onye nkuzi ya ka o nye ya ajuju ule tupu oge ule eruo, (ya bụ ntapu ule). Dkt. Emezina, onye enweghi ike ijide onwe ya dabara na onwunwa ma were ajuju ule nye Chinyere. Chinyere gwara Dkt. Emezina na ya ga-eme ihe obula o chorọ ma o tapuoro ya ule ahụ. Nke a mere na Chinyere jiri aka ya tuta alo ka ha jee kporie ndu na “Hotel de Jeneral Isi Ewu” ha were gaa.

Otu ubochi, Dkt. Emezina gara be Chinyere wee hu Ozuruigbo ebe ahụ. Nke a wutere Dkt. Emezina n’ihi na o choputara na ya na nwa akwụkwọ ya bụ Ozuruigbo na-achuko otu nwaanyị. Nke a mere ka o baara Ozuruigbo mba iji gosi ya na o kwesighi ibia na be Chinyere.

N’ubochi ule, Dkt. Emezina kopiri akara njirimara Ozuruigbo ma mechaa kwatuo Ozuruigbo n’ule ikpezu nke asambo digirii, mana Chinyere mere nke oma. Ihe a wutere

Ozuruigbo o wee degara sineti mahadum ahụ akwụkwọ igosị na ya ekwenyeghị na mputara ule ahụ e nyere ya. Ndị sineti lebara anya na ya bụ okwu ma buga ya n'uloikpe nke majistrate. Onye ọkaikpe kpebiri ikpe. Dị ka o kwesiri, n'ikpe ahụ dị ka ndị Igbo na-ekwu "ebu gbara isi kotere ya." Nke a mere na e biri ikpe ahụ site n'ikagbu mputara ule Chinyere ma chupukwa ya na mahadum ahụ. A churu Dkt. Emezina n'oru. E lereghariri akwukwo aziza ule Ozuruigbo ma mee ka o gafee n'ule ahụ n'hi na ndi Igbo siri na "a naghị ahapu ike nyuru ahuru gaa kee isi okpo".

N'ejije a, e ziputara Chinyere di ka onye di njikere ime ihe obula ma ya buru na o nwetara ntapu ule. Nke a mere na o gara n'ulo oru Dkt. Emezina. Na mbu, Dkt. Emezina chorọ ka ya kwanyere onwe ya ugwu di ka onye nkuzi mahadum, mana Chinyere nogidere ya na-emetugasị ya aka n'ebe di iche iche nke mere ka o ghara inwezi ike ijide onwe ya. Odee ziputara Chinyere di ka onye kpebiri na ya ga-enwetariri ntapu ule ahụ o na-achọ n'agbanyeghi ihe o ga-ewe ya. Ya mere o jiri gwa onye nkuzi ya bu Dkt. Emezina na ya di njikere ime ihe obula o chorọ ka ya mee ma ya nye ya ntapu ule ahụ.

Nke a mere na o bu Chinyere ji aka ya tuta alo ulo oriri na onunu bu "Hotel de jeneral isi Ewu" ha ga-eje noro kporie ndu; ha were gawa. Ihe ndi a na-egosi na odee ziputara Chinyere di ka isiagwa n'ejije a n'uzo iweda ya ala n'udi na o bughị ezigbo nwaanyi. Odee ziputakwara isiagwa a ka onye nwere echiche ojoo were bja na mahadum. Chinyere enweghi ezi nghota banyere ihe Chineke jiri kee umu nwaanyi. Echiche ezighi ezi a putara ihe n'egwu Chinyere na-agu di ka nke a:

Chinyere: Ama m si ukwu wu ego
Mu ewere nke m agba bongo
Ama m si ukwu wu ego oo
Ama m si ukwu wu ego
Mu ewere nke m agba koso
Ama m si ukwu wu ego oo
Ama m si ukwu wu ego
Mu ewere nke m agba apiriko
Ama m si ukwu wu ego oo
Ama m si ukwu wu ego
Mu ewere nke m eme iko
Ama m si ukwu wu ego ooo (ihu 3).

E leba anya nke oma n'egwu Chinyere a (ihu 3), a ga-achoputa na o ghotara na ya ga-eji ahụ ya di ka nwaanyi wee nweta ihe o chorọ. E gosiputara Chinyere bu isiagwa n'ejije a di ka nwa akwukwo achoghi igu akwukwo wee gafee n'ule, kama o chorọ ka ya gafee n'ule site n'ibugara onye nkuzi ya ahụ ya. N'ezie, o bu ya bu ihe o mere otu onye nkuzi ya bu Dkt. Emezina, nke e mechaara site na ya chuo onyenkuzi a n'oru. N'otutu ebe n'ejije a, Chinyere kwara ariri na ya anaghi aghota ihe ya na-agu. Nke a gosiri na odee ziputara ya ka nwa akwukwo enweghi ike ichikota onwe ya guo akwukwo ya ka o wee gafee n'ule.

O bu n'ih i uzọ mweda ala e siri ziputa Chinyere mere onyeisi okaikpe jiri kwuo otu a mgbe o na-ekpebi ikpe,
Onyeisi okaikpe: N'ebe nwaada Chinyere no, a choputara m na o bu onye nkita rachara anya, onye oji ukwu akpa ego chochaara ebe o ga-aga, o buru na mahadum ebe o no na-ere ahia o kpobara. Onye di etu a bu ihe ihere nye ndi muru ya na ndi na-etolite etolite.

E lee anya na nkebite edemede a, a ga-ahụ na onye ọkaikpe sị na Chinyere bụ oji ukwu akpa ego nke bụ nnukwu ihe ọjọ na-eweda nwaanyị ala. Ọ bụ nke a mere na ọkaikpe mechaala kpebie ikpe site n'iti iwu ka a kagbue ule digirii Chinyere, ma chụa ya na mahadum.

Ihe megara n'ejije a niile gosiri na odee ziputara Chinyere n'ụdị gosiri na ọ bughị ezigbo mmadụ. Ụmụ nwaanyị ụfọdu nọ na mahadum kwesiri isite n'ejije a mụta ihe wee gbanwee ndụ ọjọ ha.

Ihe ndị A Chọputagasiri na Nchọcha a

Ọ bụ ezie na ụmụ nwoke ndị odee ejije ndị a hōrō na nchọcha a dere ejije ha iji gosiputa ihe na-eme n'ụwa, mana a chọputara na ha na-esite na nke a mee ka ọnọdu ụmụ nwaanyị dī ala. Ha na-eziputa ụmụ nwaanyị n'uzo ọ ga-adị ka ha abaghị uru na ndụ ha. Ụmụ nwoke ndị odee na-eziputa ụmụ nwaanyị isiagwa ha n'ụdị na ha nọ n'okpuru nwoke.

E leba anya n'ejije atọ a hōrō na nchọcha a ndị bụ: *Nwata Rie Awọ* nke Onyekaonwu, *Obidiya* nke Akoma na *Okwe Agbaala* nke Nwadike, a ga-achọputa na ha ziputachara ụmụ nwaanyị bụ isiagwa ha n'uzo iweda ha ala. Ndị odee atọ a ziputara isiagwa ha n'ụdị na ha abughị ndị ezigbo mmadụ.

Onyekaonwu ziputara Obioma bụ isiagwa ya dī ka nwaanyị enweghị ike ijide onwe ya, onye bụkọoro ihe ya gbakwuru Aworo ka ọ lụwa ya maka na Aworo meriri Akatōsi na mgba. E ziputara Obioma dī ka onye hapuru nwoke bīara ilu ya bụ

Anene gbakwuru Aworọ ahughị ya n'anya. E gosiputara ya di ka onye tara nnukwu ahuhu maka omume ojoo ya.

N'Obidiya, Akoma ziputara Obidiya di ka nwaanyi nogidere na mwute n'ihị amutaghị nwa ma di ya bu Onuma no akasi ya obi. Ma e mechaara Oriaku gobie ndi tooro Onuma di ya gbuo n'ihị izo ala. Site na nke a Obidiya buruzie nwaanyi ajadu tinyere na o mutaghị nwa obula. Nke a mere ka o noro na mwute na obi mgbawa na ndu ya. E ziputakwara Obidiya di ka onye anaghị anara ndumodu.

N'Okwe Agbaala, Nwadike ziputara isiagwa bu Chinyere di ka nwaanyi jere mahadum ma o nweghi ike igu akwukwo ya iji gafee n'ule. Nke a mere ka o buru onye na-ebugara onye nkuzi ya bu Dkt. Emezina onwe ya ka o wee nye ya ntapu ule (ya bu, inye ya akwukwo ajuju ule tupu oge ule eruo). E ziputakwara Chinyere di ka onye ji ukwu ya enweta ihe o chorọ ma na-akpakwa ego. O bu nke a mere na e mechaala kagbue ule digirii ya ma chuo ya na mahadum.

Ihe ndi a niile gosiri na umu nwoke ndi odee na-eziputa umu nwaanyi isiagwa n'uzo onodu ha idi ala nakwa n'udi ndi abughi ezigbo mmadu.

Mmechi

Agumagu bu enyo a na-esite na ya egosiputa ihe na-eme n'ua. Ya mere na umu nwoke ndi Igbo, ndi odee na-esite n'edemedede ha di ka ndi a horo were mee nchocha a bucha agumagu na-eziputa ihe di n'omenala na nkwenye ndi Igbo. Otutu omenala ndi Igbo nabatara mmegbu umu nwaanyi na nwoke ibu isi n'ezinaulo. Nke a na-ebute akpamoke n'etiti

umụ nwoke na umụ nwaanyi. O bu nke a mere na nwanchocha na-atu alo ka e wepu omenala na nkwenye ndi Igbo na-akwado mmegbu umụ nwaanyi. Nke a ga-eme ka ndi odee umụ nwoke kwusi iziputa naani umụ nwaanyi n'onodu mweda ala n'agumagu di ka a ga-asị na o nweghi uru ha bara.

Edensibija

- Akoma, E. (1983). *Obidiya*. Ibadan: University Press.
- Asigbo, A.C. (2012). "Evolving a Universal Culture for Peace, Good Governance and Sustainable Development in Nigeria". Na Chiegboka, A.B.C., Utoh Ezeajugh, Ibekwe, E.U., Nwosu, C.C., Oguno, N.C. & K.I. Nwadiolor (Eds.). *The Humanities and Good Governance*, Faculty of Arts, Nnamdi Azikiwe University, Awka, ihu 65-69.
- Colhoun, C, Light, D. & Keller, S. (1998) *Understanding Sociology*. America: Glencoe McGraw Hill.
- Enem, O. F. (1999). *The Nigerian Nation*. Abuja: Tonem Publicity Company.
- Nwadike, I.U. (1991) *Okwe Agbaala*. Lagos: Macmillian Nigerian Publishers.
- Obi, N.M (2016). "Nziputa Omenala n'Iduuazi Igbo" na *Ekwe Jonal*, Nke Ndi Igbo Scholars Forum Nigeria, Vol.2, No. 1, October.
- Omonubi-McDonnell, M. (2003). *Gender Inequality in Nigeria*. Ibadan:Spectrum Books.
- Onyekaonwu, G. (1980). *Nwata Rie Awọ*. Awka: A.S.C.E, Awka.

- Nwosu, E. (2002) “The Complimentarity of Culture, Language and Theatre: An Analysis” in *JONLAC- Journal of Nigerian/Languages and Culture* Vol. 4 September, ihu.. 95-102.
- Nwapa, F. (1970). *Idu*. London: Heinemann,
- Utoh-Ezeajugh; .T. (2013). “Nigerian Female Playwright and the Evolution of a Literary Style: Gender Discourse in Plays of Onwueme, Salami, Agunloye and Utoh-Ezeajugh, Akwukwo A gurū n’ogbakọ E biputaḡi ebiputa, Department of Theatre Arts, Nnamdi Azikiwe University, Awka.